

Norsk Ornitologisk Forening (NOF)

Sandgata 30 B
N-7012 Trondheim

e-post: nof@birdlife.no internett: www.birdlife.no

Telefon: (+ 47) 73 84 16 40
Fax: (+ 47) 73 84 16 41
Bankgiro: 4358.50.12840
Org. nr.: 970 089 748

Damm NW & Sønn AS

0055 Oslo

Deres ref.	Deres kontaktperson	Vår ref. 134/06 – 320.040	Vår kontaktperson Morten Ree (morten@birdlife.no)	Dato 05.05. - 2006
------------	---------------------	------------------------------	--	-----------------------

SVANHILDSAKEN I NY DRAKT

Utrolig nok: På nytt presenteres det såkalte ”Ørnerovet på Leka” som faktum. Denne gangen i Bente Roestads språkdrakt og med Damm forlag som garantist ved å innlemme boken i serien ”Faktaløve”, med forlagets egen anbefaling: ” – spennende faktabøker som er lette å lese”.

Hva er så fakta, og med hvilken rett kan forlag og forfatter presentere denne boka under dette flagg?

For det første det som står på omslagssiden: ”Historien er basert på en faktisk hendelse. Tre år gamle Svanhild fra Leka i Nord-Trøndelag ble tatt av ørn en sommerdag i 1932”. Dette er intet faktum. Det som er faktum og som åpenbart går fram, både av det folk har fortalt, det som ble presentert i avismeldinger, og det som er essensen i Steinar Hunnestads bok fra 1961 om historien, er at Svanhild Hansen, tre år og åtte måneder gammel, forsvant fra Kvaløygardene om lag klokka 1530 den 5. juni 1932 og ble funnet klokka 2230 på en avsats under Hagafjellet, terrengavstand ca. 1700 m og høydeforskjell ca. 180 m. Det som også er faktum, bekreftet av distriktslegen og med en rekke vitner, er at barnet var fullstendig uskadd, ikke en gang striper på brystet som Hunnestad vil ha det til i sin bok. Distriktslegen til og med presiserer dette i et brev. Barnet hadde kun et skrubbsår i pannen. Videre ble vekta kontrollveid til 19 kg, barnet med de klær det hadde på seg, også dette kontrollveid seinere. Alt annet som gjelder havørnas rolle, er spekulasjoner og hypoteser.

Det som videre er faktum og som med letthet kan kontrolleres også i dag, og som vitterlig er etterprøvd av en rekke personer, med småbarn ned til 2 ½ års alder, er at funnstedet ikke er en utilgjengelig ”fjellhulle”, men en avsats i brattbergets fot like over en steinur hvor det er jevn stigning og lett å ta seg fram, selv for små barn, spesielt hvis man går langs ytterkanten av ura ved fjellfoten. Terrenget over Kvaløyvikmyrene til fjellfoten er tilsvarende relativt lett å ta seg fram over, spesielt om man følger de naturlige terrengformasjonene fra denne garden inn mot fjellet. Om man følger de terrengformene som er lettest å ta seg fram, ledes man nettopp til en trasé som fører opp mot det aktuelle området. Når man stoppes av selve brattfjellet og vil søke til side eller ta seg tilbake, er den aktuelle avsatsen en av de mest naturlige, og med bratt fall mot steinura under, vil en retur videre bli blokkert for den som søker nedover.

Hva vet vi i dag om havørnas og andre ørners løfteevne? Spørsmålet er studert fra de mest ulike innfallsvinkler: Forsøk med vekter på innfangete ørner, vektkontroll av bytte transportert inn på reir, vektkontroll av utlagt åtsel og observasjon av hvordan fugler håndterer dette, vektkontroll av fødeinntak hos fugl som har spist så mye at de ikke er i stand til å lette, og endelig også tilfeller av overvektige fugler som ikke har vært i stand til å fly. Som underlag for å forstå slike studier og kontroller har det vært foretatt aerodynamiske beregninger av bæreflate, fart og kraft for å kunne fly med lastevekt.

Alle disse studiene konkluderer med at maksimal løfteevne for en fugl med havørnas størrelse og vingeflate ligger i vektklasse 2-3 kg og viser et påfallende godt sammenfall mellom ulike innfallsvinkler. Arten gjør sjelden forsøk på å fly av sted med bytte på over 2 kg, og den høyeste vekt som er dokumentert tatt i luften av en havørn, var kontrollveid til 3,2 kg, og da med fallende flukt utforbakke og med ideell løftevind.

Slike bakgrunnsfakta er overhode ikke nevnt i den aktuelle "faktaboken" og må i seg selv være en god indikasjon på at det ikke kan vært gjort forsøk på faktaforarbeid forut for at boken ble skrevet. Dette bekreftes videre av det avsluttende kapittel i boken: "Fakta om havørn". Her presenteres det at havørna kan ha et vingspenn på opptil tre meter, at arten hekker mest på Helgelandskysten, at den kan bli 20 år, men i fangenskap inntil 40 år, og på toppen av alt at den blir engstelig i stor sjø slik at den i stedet for fisk leter etter harer, små lam og skadde eller døde dyr. Dette er i stor grad sludder, og med all den kunnskap som er samlet både i vårt land og internasjonalt de siste 30-35 åra, burde det være fullstendig unødvendig å presentere så mye feil.

Følgende er fakta om denne arten:

Det største vingspenn som er kontrollmålt, er 265 cm, men selv de aller største når sjelden over 245 cm. Det fins ubekreftede påstander på inntil 285 cm. Den absolutt høyeste kontrollerte nettovekt (uten mat i magen) er nøyaktig 8 kg. Den tetteste havørnbestanden i Norge, både i antall par og innafor en avgrenset region, har fra gammelt av vært Salten, og Helgelandskysten har ikke merket seg spesielt ut. I dag finnes områder også lenger sør (Trøndelag, Møre) som har tettheter helt på høyde med eller over de tradisjonelt viktigste områdene i Nordland. Hvor gammel havørnen kan bli i det fri, gjenstår å få endelig bekreftet, men i Tyskland er det tidligere dokumentert fugler som har vært over 30 år, i Norge er det i dag fugler som synes å være fullt vitale og som har en alder på 28 år, men ut fra artens livstabell synes en maksimalalder for viltlevende fugl å kunne bli bortimot 40 år, unntaksvis muligens så høyt som 50 år. Det er helt riktig at havørnen spiser mest fisk. De fleste ligger på 80-90% fisk, men for det første er det relativt lite av dette den fanger selv. Det meste tas som død fisk, rester eller avfall (fra bl.a. oter og mennesker), eller som stjeles fra sjøfugl som er dyktigere fiskere. Den har ingen spesiell frykt for stor sjø, men leter gladelig etter rester og åtsler også av andre dyr, bl.a. harer og lam, men da ikke som jeger. Det er pr. i dag ikke dokumentert ett eneste tilfelle hvor havørn selv har gått til angrep på eller drept lam i Norge. Derimot dukker den umiddelbart opp på døde dyr, også om for eksempel andre rovfugler eller rovdyr har drept et bytte, eller om vi mennesker har skutt vilt. Alt dette er kunnskap som burde være lett tilgjengelig i både faglitteratur og populærlitteratur, eller ved å ta kontakt med de fagmiljøene som har jobbet med havørnstudier.

Ytterligere en "feilinformasjon" gis på side 66 i boka gjennom fotoet av Svanhild Hartvigsen. Riktig nok sies det ikke at dette er foran Hagafjellet, men ut fra sammenhengen må det nødvendigvis oppfattes slik. Bildet er nok tatt på Leka, ikke foran Hagafjellet, som burde være det naturlige, men foran en fjellside som er betydelig mer uryddig både i terreng, steinur og blokkmark, og når det gjelder fjellets nederste del.

Det sies fra forlaget at boka bygger på intervju med Svanhild Hartvigsen. Dette er det særdeles vanskelig å spore for alt annet enn det dramatiske og blodige kapittelet ”På berghylla” side 33-37. Dette kapittelet er verken i overenstemmelse med undersøkelser fortatt av legen da Svanhild ble funnet, eller i noen annen beskrivelse eller fortelling presentert tidligere. Alt annet har en påfallende likhet med formuleringer i Steinar Hunnestads bok. Boka framstår derfor som en meget sterkt forkortet og forenklet utgave av denne boka.

En viktig del av en faktapresentasjon burde være illustrasjonsmaterialet. Med utgangspunkt i den stilen som benyttes i tegningene, og også isolert sett, har presentasjonen av havørna både alene, på sitt rede og i kombinasjon med mennesker, en form som definitivt ikke har noe med fakta å gjøre. Når alle andre illustrasjoner er rimelig avbalanserte i forhold til motivet, burde det også være naturlig og overkommelig å presentere havørna som et naturlig vesen med proporsjoner og former som står i stil med hvordan arten lever og møtes i naturen. Slik den presenteres nokså gjennomført her, er det en karikering av havørn i stil med den virkelighetsfjerne presentasjonen som hele boka bygger på, en historie som slett ikke er bygget på det faktagrunnlag den utgir seg for.

Det burde være meget velkjent både for forfatter og forlag at det såkalte ”Lekarovet” har vært avvist fra fagfolk med spesiell kjennskap til ørner, og spesielt at nyere tids kunnskap ettertrykkelig har slått fast at de fysiske forhold alene umuliggjør et hvert grunnlag for den gamle fortolkningen. Om dette mot formodning ikke skulle være kjent fra før, burde det være første punkt i en vurdering av tema og manuskript å foreta en faktakontroll, spesielt når boka skal innlemmes i en såkalt faktabokserie. Dette er åpenbart ikke gjort.

Det som videre burde ha vært en selvfølge, er det som både organisasjoner og fagmiljøer som har arbeidet med havørn og deriblant denne historien, har møtt hver gang historien på nytt har blitt presentert i media, magasiner, aviser, radio eller TV. Det gjelder det ansvar en reporter, avis, TV-selskap eller spesielt i dette tilfellet forfatter og forlag, har over for målgruppen. Norsk Ornitologisk Forening og Prosjekt Havørn har hver eneste gang det er gitt en ny presentasjon av historien, vært de som har mottatt henvendelser fra vettskremte småbarnsforeldre som aldri har vært redde for å la sine barn leke ute, men som plutselig får presentert en mulighet for at havørna skal kunne være en trussel mot småbarn, i alle fall opp til 4 års alder. Gjennom 30-40 år har prosjektet og foreningen møysommelig spredd fakta om havørna og med dette vært med på å avmystifisere denne fuglearten. Gjennom dette har vi vært med på å skape forståelse og respekt for både denne arten og for naturen generelt, og til å øke opplevelsene i naturen. Vi har opplevd at holdningene til både havørn og en rekke andre tilsvarende arter har endret seg fra ”ond/snill”-kategorisering til rolle- og funksjonsoppfatning som gir helhetsforståelse og respekt for vår levende natur. En eneste presentasjon av den gamle historien og forklaringen på ”Lekaforsvinningen” har på nytt og på nytt slått beina under den opplevelseshøide og forståelse som havørna representerer i kystnaturen. Så lenge noen holder liv i denne historien, vil det på nytt spre frykt og usikkerhet blant de som ikke selv har fått lære havørna å kjenne i det daglige, og som har tillit til renommerte forfattere og forlag, spesielt når de utgir seg for å presentere fakta.

Svanhild Hartvigsen har selv hatt problemer knyttet til historien, noe som ikke synes å bli positivt påvirket gjennom stadig nye måter å holde liv i historien på. Tvert om må det bli en ekstra belastning når det kan dokumenteres at fra Svanhild selv som 30-åring presiserer at hun ikke husket noe av det som hendte, selv ikke en svak demring, etter hvert, og spesielt i de siste intervjuene, kommer detaljer som aldri har vært nevnt tidligere. Også av hensyn til hovedpersonen selv burde derfor både forfatter og forlag la historien fra Leka i 1932 få hvile som en av våre sagnaktige, men stedsidentitetsskapende fortellinger, en fantasihistorie som ikke har forklaringsrot i virkeligheten. Det tjener ikke Damms forlag til ære at man har latt seg fange og misbruke som sannhetsvitne for en historie som i dag kun tjener til å skape

ubegrunnet frykt blant barn og småbarnsforeldre, og som definitivt er med på å bryte ned muligheten for den opplevelsesglede møtet med havørna i en levende kystnatur representerer.

For Norsk Ornitologisk Forening

Alv Ottar Folkestad
Leder Prosjekt havørn